

BIELA VRANA 7 ROKOV ODVAHY

BIELA VRANA 7 ROKOV ODVAHY

Aliancia Fair-play, Bratislava 2015

BIELA VRANA **7 ROKOV ODVAHY**

Projekt bol podporený Islandom, Lichtenštajnskom a Nórskom prostredníctvom Programu Aktívne občianstvo a inklúzia, ktorý realizuje Nadácia Ekopolis v spolupráci s Nadáciou pre deti Slovenska a SOCIA — nadácia pre sociálne zmeny

www.eaagrants.org
www.eaango.sk/aol

Projekt je podporený programom Aktívne občianstvo a inklúzia, ktorý realizujú:

nadácia

ekopolis

soc'za

NADÁCIA PRE **DETI** SLOVENSKA

CHILDREN OF SLOVAKIA FOUNDATION

ISLAND
LICHTENSTEIN
NORWAY
**eea
grants**

OPEN SOCIETY FOUNDATIONS

Fotografie © Ctibor Bachratý

Fotografia Olega Pastiera © Matúš Zajac

Fotografia Marty Laukovej © archív rodiny Laukovej

Fotografia Marcela Strýka © Kamil Varga

Zostavil a texty Bielych vrán napísal Fero Pauliny

Jazyková korektúra Radoslav Kovács

© Aliancia Fair-play, 2015

ISBN 978-80-89790-02-9

Aliancia Fair-play a VIA IURIS už 7 rokov hľadajú od-
vážnych ľudí, ktorí sa postavili za nás proti moci. Každoročne, na výročie Nežnej revolúcie, im odovzdajú ocenenie Biela vrana, aby okrem častých príkorí zažili aj poďakovanie. Mnohým z laureátov sa snažia naďalej pomáhať a budujú komunitu, ktorá neustále rastie a mení túto krajinu k lepšiemu.

www.bielavrana.sk

OBSAH

Od čiernej ovce k biele vrane (Z. Wienk)	11
Biele vrany nám nastavujú zrkadlo (M. Šagát)	15

2008

Jaroslav Pavlovič a občania Pezinka...	21
Alexander Mojš	25

2009

Jana Dubovcová a sudcovia	31
Roman Kvasnica	35
Jozef Hašto	39
Marian Jasík a pracovníci Správy NAPANT-u	43
Ľudí, ktorí sa vedia postaviť moci, je menšina (J. Hašto)	47

2010

Ján Mičovský	53
Marek Božík	57
Zuzana Melicherčíková	61

2011

Marta Lauková	67
Erika Lakatošová	71
Ivan Cehelský	75
Smutný znak bielovranovstva (M. Leško)	79

2012

Simona Rudavská	85
Jozef Žatko	89
Marcel Strýko	93

2013

Oto Žarnay	99
Vladimír Crmoman	103
Mariana Vavrová	107
Katarína Šimončíčová	111

Keď sú len dve možnosti... (M. Šimečka)	115
---	-----

2014

Ľubica Lapinová	121
Zuzana Pechočiaková	125
Oleg Pastier	129

ZO STANU DO PALÁCA — OD ČIERNEJ OVCE K BIELEJ VRANE

Zahliadnuť v prírode bielu vranu je porovnateľná vzácnosť, ako nájsť na lúke štvorlístok. Výskumy ukazujú, že i odvahy je medzi ľuďmi ako šafranu. Slovenčina nás dokonca od prílišnej angažovanosti odrádza. Napríklad apelom na to, aby sme nehasili, čo nás nepáli.

Napriek tomu sú medzi nami i takí, čo sa púšťajú do zápasu za ostatných. Stoja proti presile moci a peňazí, otvárajú problémy, kladú nepríjemné otázky, narúšajú zdanlivý pokoj. Zmena i vyriešenie problémov často bolia. Prekvapivo sú preto biele vrany svojím okolím neraz vnímané ako čierne ovce alebo — ako hovoria naši západní susedia — potížisti.

Bez týchto ľudí by sme sa však nedozvedeli, prečo havaroval raketoplán Challenger. Ani to, že Právnická fakulta najväčšej slovenskej univerzity protežuje určité skupiny uchádzačov na úkor iných.

Počas ciest po Slovensku sme až príliš často videli, ako sa bielym vranám dostáva skôr postihu než pochvaly. Ako sa po odvážnom čine stupňuje tlak, ktorý preverí ich priateľov či blízkych. Ako neraz ostanú úplne sami.

Táto kniha prináša príbehy tých, ktorí vytrvali. Mnohí však nevydržia. Stratia prácu, zdravie. Príslovie za dobrotu na žobrotu vidia v praxi ich komunity a tento príklad potom šíri v spoločnosti strach. Ak dovolíme, aby narastal, bude sa nám napokon žiť omnoho ťažšie. Mocní uvidia, že sa im všetko prepečie a budú si brať na náš úkor stále viac.

Príbehy ocenených bielych vrán nás naučili, aké dôležité je spojiť sa! Zároveň nám ukázali, že odvahu možno nájsť všade okolo nás. Biele vrany nie sú bájnymi postavami. Nie sú ani superhrdinami bez chýb a strachu. Sú to ľudia ako my, ktorí sa pre vieru v dobro vystavili extrémnym podmienkam. Obstáli vo výzvach, o ktorých sa im ani nesnívalo. Jeden z ocenených dokonca žartuje, že odvaha nie je urobiť to po prvýkrát, ale opakovane, keď už človek presne vie, čo ho čaká.

Veľmi dúfam, že vám príbehy bielych vrán ukážu, aké dôležité je odvahu okolo seba vnímať a dobru pomáhať. Preto nestačí bielym vranám len raz za rok zatlieskať. Snažíme sa byť pri nich aj vtedy, keď potrebujú reálnu pomoc. Či už právnika alebo iného odborníka. Niekedy zaváži už len to, že nie sú v súdnej sieni úplne sami.

Keď sme pred siedmimi rokmi ocenenie spúšťali v malom stane na festivale Pohoda, netušili sme, že sa medzi ocenenými vytvorí komunita. Komunita, ktorá si začne navzájom pomáhať. Netušili sme ani to, že pojem biela vrana silnejšie prenikne do komentárov, článkov, na televízne obrazovky. V niektorých prípadoch sme dokonca oceneným pridali bremeno navyše — stali sa pre okolie symbolmi, na ktoré sa obracajú so žiadosťou o vyriešenie vlastných problémov.

Už zopár rokov je na odovzdávaní ocenenia plno. Ostatných laureátov dokonca prijal i pán prezident. Vidíme, ako sa z drobného

nápadu stalo rozširujúce sa „hnutie“, ktoré mení kultúrne vzorce. Úprimne sa tomu tešíme, lebo Slovensko potrebuje odvahu ako soľ. Je povzbudivé vidieť, ako si mladé dievča kúpi tričko Bielej vrany preto, aby poďakovalo svojej kamarátke alebo naznačilo priateľovi, že by mal byť smelší.

Ďakujem ľuďom z tejto knižky za to, že sú a púšťajú sa do zápasov bez ohľadu na možný výsledok. Aj zamávanie krídel drobného motýľa môže neskôr spustiť pozitívnu búrku!

Zuzana Wienk

Aliancia Fair-play

BIELE VRANY NÁM NASTAVUJÚ ZRKADLO

Obetovať osobné výhody, pohodlie či zdravie v mene vyšších ideálov alebo za verejný záujem je pre mnohých nepochopiteľné. Kto by to robil? Komunizmus naučil ľudí plávať s davom, byť ticho, a hlavne do ničoho sa nestarať. Zdevastoval ich uvažovanie a akúkoľvek schopnosť niesť zodpovednosť. Ak je niekde možné vnímať hodnotový občiansky postoj a správanie ako výstrednosť, tak len v spoločnosti, ktorá je nespravodlivá.

Našťastie, naša spoločnosť má aj biele vrany, hrdinov každodennosti, ktorí sa v dôležitom momente svojho života postavili na stranu dobra. Bez reflektorov, väčšinou osamote. Možno vedeli, čo riskujú, ale dokázali si v presile systému a situačných faktorov zachovať úplnú vnútornú slobodu. Nastavili však zrkadlo aj ostatným.

Komunita laureátov sa rozrastá a z Bielej vrany sa stáva spoločenský fenomén. Spolu s Alianciou Fair-play máme už viac ako sedem rokov možnosť týchto ľudí hľadať a tvoriť spolu s nimi na Slovensku niečo pozitívne. Niečo, čo môže svojim étosom inšpirovať a viesť pasívnu väčšinu.

Potenciálnych laureátov Bielej vrany hľadáme prakticky neustále. Monitorujeme kľúčové problémy a kauzy, v ktorých verejný záujem na-

ráza na záujem mocných. Pri bielych vranách myslíme nielen na to, že nám poskytujú cennú reflexiu diania v spoločnosti, ale že odhaľujú aj konkrétne systémové nedostatky, ktoré treba riešiť. Či už ide o súdnictvo, životné prostredie alebo školstvo.

Laureáti Bielej vrany sú odvážni ľudia, ktorí vo svojom boji za spravodlivosť zažívajú osobné príkoria. Prídu o prácu, dostanú sa do ťažkej sociálnej situácie, stratia priateľov alebo podporu rodiny, sú pod silným psychickým tlakom. Aj preto nevnímame ocenenie len ako pomník ich odvahe, ale ako konkrétny spôsob, ako im pomôcť. Je pre nás veľkou satisfakciou, ak s odstupom času vidíme, ako sa laureátom za ich konanie znova dostane spoločenský rešpekt a dosiahnu spravodlivosť.

Biele vrany robia Slovensko slušnejšou krajinou. Vážim si, že ich máme a verím, že v ďalších rokoch si získajú takú podporu verejnosti, akú si zaslúžia. A verím, že čítaním tejto knihy lepšie pochopíte ich príbehy.

Milan Šagát
VIA IURIS

2008

Jaroslav Pavlovič a občania Pezinka bojujúci proti skládke odpadu

Na začiatku príbehu pezinskej iniciatívy *Skládka nepatrí do mesta* bola jama, na ktorej roky rokúce končili milióny ton smetí. Nesplňala normy a nebezpečným odpadom aj ohrozovala zdravie. Nečudo, že Pezinčania trpia na niektoré druhy rakoviny častejšie ako je slovenský priemer.

S príchodom milénia začal investor pripravovať novú skládku. Napriek zákazu mesta mala len 400 metrov od centra vyrásť ďalšia jama s rozlohou 12 futbalových ihrísk a výškou štvorposchodového domu.

Inšpektorát životného prostredia spolu s Krajským stavebným úradom skládku napriek veľkému odporu obyvateľov a aktivistov povolili. Zaujímavé je, že prednosta úradu bol spolumajiteľom pozemkov pod skládkou. A šéfom spoločnosti, ktorá ju mala stavať, bol jeho otec.

„Naša spoločnosť bude taká, akí budeme my a ako si budeme chrániť naše záujmy.“

Odporcovia skládky sa obrátili na súd, protestovali pred Úradom vlády aj Ministerstvom životného prostredia. Petíciu dokonca poslali aj do Európskeho parlamentu. Márne. Najvyšší súd v roku 2009 prevádzku skládky síce zastavil, investor to však ignoroval a do jamy naďalej vozil odpad. Podržal ho aj Ústavný súd, ktorý sa domnieval, že súd porušil jeho vlastnícke práva.

Jaroslav Pavlovič bol jedným z hlavných motorov iniciatívy. V roku 2007 prišiel za podozrivých okolností o miesto v Slovenskej stavebnej

inšpekcií. Podľa súdu protiprávne. Podľa Pavloviča vyhadzov priamo súvisel s jeho aktivitami proti skládke.

Rozuzlenie celej kauzy prišlo až v roku 2013. Najvyšší súd vtedy na odporúčanie Európskeho súdu pre ľudské práva povolenie na skládku zrušil. Riziko jej znovuotvorenia však stále trvá.

Iniciatívu *Skládka nepatrí do mesta* nasleduje mnoho aktívnych ľudí, ktorí boj s úradníkmi a investormi zvädzajú vo svojom okolí. Či už pri skládke v Hlohovci, spaľovni plastov v Zlatých Moravciach alebo spaľovni nebezpečného odpadu v Smoleniciach. Boj Pezinčanov nie- len inšpiruje, ale cez prelomové rozsudky našich aj európskych súdov pomohol vyšliapať cestičku účasti verejnosti v konaniach na úradoch a pred súdmi.

Alexander Mojš

Alexander Mojš je známy ako veľký pracant a čestný sudca. Od roku 2001 robil na Krajskom súde v Banskej Bystrici na agende konkurzov, teda v oblasti, v ktorej mocní hráči vďaka deravým zákonom a dobrým konexiám získavali majetky za stámilióny korún. Keď im stúpol na otlak, obvinili ho zo zaujatosti. Stratil tak časť právomocí, urobil však všetko pre to, aby zabránil škodám.

„Keď sudca Mojš videl, ako konkurzy fungujú, mal tri možnosti. Mohol sa správať ako mŕtvy chrobák, nič nevidieť a nepočuť. Mohol sa zapojiť do súkolia, ktoré konkurzy ovládalo, a byť za vodou. Alebo sa mohol správať ako sudca. On si vybral tretiu možnosť.“

PAVOL ŽILINČÍK — SPOLUZAKLADATEĽ BIELEJ VRANY

Súdna rada to videla inak a navrhla zbaviť ho funkcie. Najprísnejší možný trest prišiel v čase, keď sa drobnými trestami končili aj prípady, keď sudcovia vôbec nechodili do práce, alebo pojednávali opití. Po sérii

odvolaní mu trest nakoniec zmiernili. Prišiel o časť platu, mohol ale ostať na súde. Nie však nadtľho. Po čase sa voči nemu znovu rozbehol kolotoč disciplinárnych konaní a Štefan Harabin mu pozastavil výkon funkcie. Do sudcovského talára sa vrátil až o dva roky, ďalšie disciplinárky však pokračovali.

Sudca Mojš sa v roku 2008 stal jednou z prvých bielych vrán. Ocenenie získal za vytrvalú snahu o spravodlivosť, vieru v princípy a výraznú odvahu v oblasti s enormným tlakom záujmových skupín. Nezlomil ho ani silný psychický a mediálny tlak a naražčená dopravná nehoda, ktorá ho mala zdiskreditovať.

Stále pracuje na súde, už však ako civilný sudca. Z času na čas sa ocitne aj na lavici obžalovaných — jedna z disciplinárrok voči nemu totiž stále beží.

2009

Jana Dubovcová a sudcovia

Jana Dubovcová priniesla začiatkom milénia do slovenskej justície nový vietor. Ako šéfka banskobystrického Okresného súdu vyšliapala cestu viacerým protikorupčným opatreniam, ktoré sa stali vzorom pre ostatných.

Revolučným bola najmä elektronická podateľňa, ktorá sťažila manipuláciu pri prideľovaní spisov. Tie po novom „rozhádzal“ medzi sudcov namiesto úradníka počítač. Dubovcovej reforma zmodernizovala aj súdny manažment. Priestor pre korupciu sa zmenšil a rozhodovanie o sporoch trvalo kratšie. Za anonymnú anketu o miere korupcie na jej súde dokonca získala medzinárodnú cenu. Neskôr sa jej recepty osvedčili súdom na celom Slovensku.

V boji za kvalitnejšie súdnictvo Dubovcová pokračovala, aj keď išlo do tuhého. Bola medzi prvými, ktorí našli odvahu kritizovať kontroverzného sudcu a ministra spravodlivosti Štefana Harabina. V roku 2008 ho verejne vyzvala, aby odstúpil z funkcie. Vyčítala mu klamstvo

aj podozrenia z kontaktov s mafiánom. Jej kroky ostro kritizovala Súdna rada aj mnoho kolegov. Neskôr čelila disciplinárnemu stíhaniu. Vraj poškodila dôstojnosť súdnictva.

„Sú momenty, keď si povieť, že aj keď sa dostanem do nepríjemnej situácie, tak to treba unieť.“

Spolu s ďalšími proreformnými a odvážnymi sudcami rozbehla v roku 2009 iniciatívu Spravodlivosť otvára brány.

O rok neskôr vymenila sudcovský talár za parlament. Paradoxne, kvôli súdnictvu. Vrela, že justíciu chce meniť naďalej, no zvnútra to

ide ťažko. Po páde vlády ju parlament zvolil do kresla verejnej ochran-
kyne práv.

Z pozície ombudsmanky Dubovcová otvorila viacero nepopulár-
nych či zabudnutých tém. Neváhala sa postaviť proti ministrovi vnútra,
keď kritizovala policajný zásah voči Rómom v osade v Moldave nad
Bodvou.

Naposledy upozornila na primalé obеды v reedukačných centrách,
po ktorých sú deti hladné. Po jej upozornení minister školstva sľúbil, že
deťom na tanier pridá.

Ďalší ocenení sudcovia

Ľudmila Babjaková, Juraj Babjak, Dušan Čimo, Darina Kuchtová a Peter
Paluda.

Roman Kvasnica

Roman Kvasnica je advokátom Hedvigy Žákovej Malinovej. Stal sa ním v čase, keď väčšina spoločnosti verila, že Hedviga si napadnutie v nitrianskom parku vymyslela. Vraj, aby sa vyhla skúškam. Niekoľko mesiacov bol tak jedným z mála, kto sa postavil za človeka, ktorého mnohí vnímali ako štátneho a politického nepriateľa.

Prípadu stále venuje obrovské množstvo profesionálnej aj ľudskej energie — bez nároku na honorár. S Hedvigou Malinovou absolvoval v priebehu viac ako 8 rokov nespočetné množstvo vypočúvaní, vyšetroaní či právnych úkonov od výmyslu sveta. Nikdy ho neodradil obrovský politický a mediálny tlak, ostrá kritika ani vyhrážky. Ťažkú hlavu si nerobil ani zo straty potenciálnych klientov, ktorým sa nemusí páčiť, že vystupuje v takom kontroverznom spore.

Roman Kvasnica získal Bielu vranu ešte v roku 2009 spolu s psychiatrom Hedvigy Malinovej Jozefom Haštom. Cítili sme, že pri obrane Hedviginých práv a hodnôt našej spoločnosti prejavil veľkú dávku odhodlania a zašiel ďaleko nad rámec svojich advokátskych povinností.

Vďaka oceneniu sa zoznámil s bielou vranou Alexandrom Mojšom, ktorý sa ako konkurzný sudca snažil zabrániť tunelovaniu podnikov a čelil disciplinárnym konaniam. Neskôr ho začal obhajovať. Vtedy sme si uvedomili, že naše biele vrany nie sú odkázané len na pomoc zvonku, ale dokážu sa nezištne podporiť aj navzájom.

„Odvaha nie je urobiť to po prvýkrát, ale opakovane, keď už človek presne vie, čo ho čaká.“

Žiaľ, prípad Hedvigi Malinovej stále nie je uzavretý. Z obete útoku štát nakoniec urobil páchatelku a Hedviga po ôsmich rokoch vyšetro-

vania skončila pred súdom. Roman Kvasnica stojí napriek vyhliadke na „nekonečný“ spor stále po jej boku.

Jozef Hašto

Psychiater Jozef Hašto je bývalý primár Psychiatrickej kliniky Fakultnej nemocnice v Trenčíne. V roku 2006 sa verejne postavil za Hedvigu Žákovú-Malinovú, keď z nej štát robil klamárku. Predtým s ňou ako terapeut strávil desiatky hodín a pomáhal jej postaviť sa na nohy. O tom, že zbitá študentka hovorila pravdu, nepochybuje.

Jeho hlas zaznel v čase, kedy to bolo nepopulárne. Minister vnútra pred celým Slovenskom skalopevne tvrdil, že Hedviga Žáková-Malinová si útok na seba vymyslela. Vraj preto, aby nemusela ísť na skúšku. Mnohé médiá a politici to nekriticky prebrali a nenechali na nej suchú nitku.

„Je mi jasné, že skutok sa stal a Hedviga Malinová je dôveryhodná osoba a hovorí pravdu.“

Hašto bol jedným z prvých nezávislých odborníkov, ktorí policajtom odmietli sadnúť na lep. Po súhlase od svojej pacientky sa rozhodol vystúpiť verejne. Fakt po fakte spochybnil oficiálnu vyšetro-

vaciu verziu. Váha jeho odbornej autority výrazne pomohla pritiahnuť záujem médií a mimovládok. Aj vďaka nemu sa misky váh začali nakláňať na stranu Hedvigy Žákovej-Malinovej.

Prípad, ktorý sa ťahá osem rokov, sleduje dodnes. Hovoríeva, že štátna moc v ňom znásilnila pravdu. Vytrvalo preto upozorňuje na každé klamstvo či nepresnosť, ktoré vidí v novinách. Zbiera fakty, kontaktuje odborníkov a mobilizuje verejnosť, aby netolerovala skri-
vodlivosť páchanú na nevinnom človeku.

Hlas Jozefa Hašta počuť vo verejnom priestore dlhodobo. Koncom deväťdesiatych rokov sa podpísal pod list, v ktorom psychiatri vyzvali Vladimíra Mečiara na odchod z kresla premiéra. Občianske

aktivity mu nie sú cudzie ani dnes. Myslí si totiž, že sloboda nie je zadarmo — a niečo stojí.

Marián Jasík a pracovníci Správy NAPANT-u

Keď sa v novembri 2004 prehnala Slovenskom veterná kalamita, nechala za sebou spustošené Tatry. Ďalšie škody mali prísť s odstraňovaním následkov. V tom však bola príroda nevinne.

Marián Jasík bol na čele Správy Národného parku Nízke Tatry (NAPANT). Spolu s kolegami sa čoraz častejšie dostávali do konfliktu s vedením Štátnej ochrany prírody, ktoré im šéfovalo. NAPANT-tákom sa nepáčilo, že sa v národných parkoch ťaží drevo hlava-nehlava a ich skúsenosti nikto neberie vážne. Začiatkom roka 2007 boli riaditelia národných parkov vrátane Mariána Jasíka odvolaní.

Zakrátko sa proti vedeniu Štátnej ochrany prírody zdvihla veľká vlna nevôle. Signatárom petície sa nepáčil veľký vplyv lobistických skupín a odmietli prehodnotiť rozsah chránených území. Podľa nich nemal tento štátny orgán s ochranou prírody nič spoločné.

Situácia sa vôbec nezlepšila a Jasík s kolegami opäť narazili. Otvoreným listom sa postavili proti leteckým chemickým postrekom v Národ-

nom parku. Tie mali údajne zničiť lykožrúta a zachrániť les, no podľa „jasíkovcov“ by celý ekosystém len utrpel. V napätej atmosfére viacerí riskovali zamestnanie. Prvý na rane bol Jasík. Po tom, čo ho niekoľkokrát presunuli, odišiel sám. Niektorí ďalší boli „dobrovoľne odídenci“. Letecký boj s lykožrútom sa však stal minulosťou.

„Bola to naša povinnosť, nie vec odvahy. Keď človek robí svoju robotu zodpovedne, v určitých situáciách má povinnosť sa ozvať. A majú ju všetci, na akomkoľvek poste.“

Na jeseň 2010 sa Jasík stal historicky najkratšie pôsobiacim šéfom toľko kritizovanej Štátnej ochrany prírody. Nechcel robiť kompromisy, svojho kontroverzného predchodcu preto odmietol spraviť jedným z riaditeľov a tak sa po 4 dňoch radšej vzdal funkcie.

Marián Jasík stále žije ochranou prírody. Spolu s niektorými exkolegami sa okrem iného snaží o záchranu pôvodných slovenských pralesov.

Ocenení pracovníci Správy NAPANT-u:

Marián Jasík, Pavel Mathé, Adalbert Mezei, Marek Žiačik, Peter Turis, Stanislav Ondruš, Rastislav Hlaváčik, Dan Hartánský, Mikuláš Hančin, Ľubomíra Dzúriková, Jozef Janoviak, Peter Potocký, Miroslav Kaliský, Ján Kicko, Anna Šucháňová, Igor Halgaš, Ján Kuklica, Peter Benkovič

PSYCHIATER JOZEF HAŠTO: ĽUDÍ, KTORÍ SA VEDIA POSTAVIŤ MOCI, JE ASI LEN JEDNA TRETINA

Od čoho závisí, či bude človek odvážny, podstúpi riziko a oznámi nekalosť?

Pozorne počúvam, keď odvážni ľudia hovoria svoje príbehy. Zdá sa, že mnohí vyrastali v rodine, kde sa hovorila pravda a viedol čestný život. Osvojili si zmysel pre čestnosť a férovosť.

Iní zase majú veľký zmysel pre spravodlivosť napriek tomu, že mali rodičov, ktorí neboli v týchto otázkach dostatočne zorientovaní. Možno mali šťastie, že sa dostali do spoločenstva, kde mali dôležití druhí humanistické postoje a mohli im byť vzormi. Nemuseli tak čerpať len z rodiny.

Môže to tiež súvisieť so životnou cestou. Niektorí zažili krivdu v rodine za starých režimov, keď sa voči tomu nedalo brániť. A pýtali sa, kde boli slušní ľudia? Prečo sa nás nezastali?

Ak sa zastali niekoho, komu bolo ubližované, musí ísť zrejme o kombináciu empatie s trpiacim a odvahou znášať prípadné nepríjemnosti. To prvé predpokladá, že sú schopní súcitu, majú „zapnutú“

empatiu a odvaha sa ľahšie spriechnú, keď majú svoj okruh ľudí (alebo aspoň jedného), s ktorým zdieľajú hodnoty a postoje k životu.

Človek si ani veľmi nemusí uvedomovať, odkiaľ to zobral, odkiaľsi zvnútra to pôsobí automaticky.

Je vždy motivácia k odvážnym činom iba pozitívna?

Nie, mnohí cítia, že ak by napríklad niečo neoznámili, mohli by byť trestne stíhaní. Snaha chrániť seba samého je tak bližšia a silnejšia, ako byť s mlčiťou a pasívnou väčšinou.

Niekedy to môže tiež byť aj motív pomsty. Niektorému človeku ublížil, ten preto upozorní na jeho podvody. Existujú výskumy, ako sa správajú podvedení ľudia, keď majú možnosť pomsty. Keď sa pomstia, v mozgu sa im rozsvieti odmeňovací systém. Svojím spôsobom to chráni spoločnosť — agresorovi sa dostane odplata za prehrášok. Fenomén „škodoradosti“, nemecky „Schadefreude“, sa teda už skúma aj pomocou moderných metód, ktoré zobrazujú aktivity mozgových štruktúr.

Kolko odvážnych ľudí žije medzi nami?

Ľudia, ktorí sa vedú postaviť moci a konformne sa správajúcej väčšine, tvoria prirodzenú menšinu populácie — asi jednu tretinu. Dokážu vzdorovať, aj keď im niečo razantne prikazuje autorita.

Ako urobiť z jednej tretiny odvážnych ľudí dve tretiny?

Ak vieme, že za určitých okolností máme sklon podliehať autorite, už samotné toto uvedomenie nás môže chrániť. Tam by som videl možnosť, ako zväčšovať priestor pre to, aby sa ľudia vzopreli neprávom.

K tomu patrí aj kultúra prejavu nesúhlasu. Mám na mysli kultivované používanie zásad asertívnej komunikácie. Asertívne správanie je dosť komplexný výkon, je kombináciou odvahy, empatie voči sebe a druhým.

Je tiež dôležité, aby sa podporovalo vyjadrovanie názorov ľudí, ktorí nesúhlasia s väčšinou. Niekedy sú menšinové názory pre spoločnosť a demokraciu podstatné. Viacerí tak môžu nájsť odvalu vyjadriť svoj postoj, ktorý predtým, aj pre väčšinový tlak, potláčali.

A pomáhajú aj pozitívne vzory. Keď odvážni dostanú ocenenie, ktoré má kredit, môže to motivovať ďalších ľudí. Vidia, že sa dá neprávnosti vzoprieť a mať pri tom podporu.

Jozef Hašto

psychiater — v roku 2009 získal ocenenie Biela vrana

2010

Ján Mičovský

Ján Mičovský je lesníkom telom aj dušou. Dlhé roky robil v štátnom podniku Lesy SR, kde sa okrem ochranárstva snažil lesníctvo priblížiť ľuďom. Stále častejšie mu však vrtalo v hlave, že skutočným nepriateľom našich lesov je najmä korupcia, rodinkárstvo a silný politický tlak.

Po stretnutiach s riaditeľom podniku, ktoré nikam neviedli, mu napísal otvorený list. Chcel ho verejne upozorniť na šafárenie s majetkami a na záujmové skupiny, ktoré v „lesoch“ ťahajú za nitky. Po mesiacoch váhania a bojoch so sebou samým list začiatkom leta 2009 predsa poslal — riaditeľovi a ďalším 1500 zamestnancom.

„*Keď nevieme byť statoční v tejto dobe, akí budeme, keď pôjde o život?*“

List vyvolal medzi lesníkmi obrovské množstvo nadšených reakcií. Spoločne s kolegami podali trestné oznámenie a spustili petíciu *Ludia pre lesy* proti ich zneužívaniu politikmi. Generálny riaditeľ ich

nadšenie nezdíeľal a otvorený list vnímal ako útok. O pár dní sa však aj kvôli verejnému tlaku vzdal funkcie. Kauza mala prispieť aj k pádu ministra pôdohospodárstva.

Paradoxne, nové vedenie Lesov lesníkov neprijalo s otvorenou náručou. Komunikačný odbor, kde Ján Mičovský pracoval, zrušilo a zamestnancov poslalo do lesníckeho a drevárskeho múzea. Dlho sa však neohriali ani tam — všetci okrem Mičovského dostali koncom roka výpovede. Zakrátko preto na protest odišiel aj on.

V roku 2012 sa stal poslancom parlamentu. Vzal si pod patronát „zelené témy“ a ochranu odvážnych ľudí, ktorí nahlasujú nekalosti. Bol jedným z prvých, kto ponúkol pomocnú ruku prepustenému uči-

teľovi Otovi Źarnayovi a postavil sa aj za bývalú kontrolórku Národného lesníckeho centra Ľubicu Lapinovú.

Lesníctvo je mu naďalej veľmi blízke. Koncom minulého roka upozornil na možné čachre vo verejnom obstarávaní Lesov SR. Aktuálne má tak na krku trestné oznámenie.

Rozhovor s Jánom Mičovským

Nežná zelená

Marek Božík

Marek Božík je Bardejovčan a kníhkupec, ktorému 18 slov v územnom pláne mesta obrátilo život hore nohami. Kľúčová veta de facto hovorila, že na mieste starých kasární nemá vzniknúť park, ale parkovisko pre obchodné centrum.

Božíka to poriadne nahnevalo, do miestnych novín preto napísal článok, ktorý vyvolal búrlivú diskusiu nič netušiacich Bardejovčanov. Krátko nato vznikla občianska iniciatíva *Park v meste* a okolo kauzy sa vytvorila silná komunita ľudí, ktorí žiadali predaj zastaviť.

„Spravodlivosť existuje vo veľkých aj malých mestách. Ide len o to, či pre ňu niečo urobíme. Keď budeme sedieť s pivom pred televízorom a nadávať, spoločnosť sa nepohne nikdy.“

U primátora a poslancov sa nestretli s pochopením, v októbri 2009 preto rozbehli petíciu. Len v priebehu prvého dňa vyzbierali 1 000 podpisov. V maličkom Bardejove ju nakoniec podporilo vyše 5 700 ľudí.

Mesto sa k nej napriek tomu postavilo chladne a kasárne prikleplo developerovi. Ten stromy vyrúbal a zvyšok zrovnal so zemou. Namiesto vytúženého parku pribudol ďalší supermarket.

Marek Božík sa za svoju aktivitu veľa vďaka nedomočkal. Miesto toho mal na krku žalobu na ochranu osobnosti. Primátor sa cítil byť dotknutý diskusiou na webe *Parku v meste*, za ktorým stál Božík. Pred podaním žaloby o zmazanie nepožiadaval, svoju ujmu rovno odhadol na 10 tisíc eur. Božík bol z toho v šoku, vnímal to ako zastrašovanie. Primátor po dlhšom čase žalobu stiahol.

Keď Marek Božík neskôr kandidoval v komunálnych voľbách, na internete sa objavila záhadná nahrávka. Postrihané telefonáty akoby na-

značovali, že mohol mať z celej kauzy prospech. Marek Božík sa nechcel nechať zdiskreditovať, obrátil sa preto na políciu. Tá však autora nikdy nevypátrala.

Iniciatíva *Park v meste* stále žije. Spolu s ďalšími vysádza v meste stromčeky a premieňa priestory bývalého kláštora na detské ihrisko a park.

Zuzana Melicherčíková

Keď sme Zuzane Melicherčíkovej odovzdávali Bielu vranu, mala práve narodeniny a iba ťažko potláčala slzy. Po ťažkých mesiacoch jej tleskali desiatky ľudí a ďakovali jej za to, čo urobila.

Ešte ako študijná poradkyňa na Právnickej fakulte Univerzity Komenského si všimla, že škola prijala aj študentov, ktorí pri odvolaní preskočili ľudí s výrazne lepšími výsledkami. Ich odvolania boli navyše takmer totožné, opakovala sa aj rovnaká chyba.

Keďže dlhodobo necítila podporu vedenia pri riešení prešlapov, rozhodla sa dať výpoveď a na podozrivé prijímačky upozornila prokuratúru. Verila, že všetko už pôjde samo.

Pre Zuzanu Melicherčíkovú sa však vtedy všetko iba začalo — veľký záujem médií, trestné oznámenie školy na neznámeho páchatela, ktoré ale sedelo iba na ňu, aj tvrdé ohováranie, ktoré naštrbilo vzťahy s jej dcérkou.

V novom zamestnaní ju navyše tesne pred nástupom „vyhodili“, že vraj nechcú človeka, ktorého meno sa pretriasla v súvislosti s podvodmi. Aby uživila rodinu, začala pracovať v McDonalde, kam ju prišli „po-

zriet“ aj bývalí kolegovia z práce, ktorých sa kauza viac či menej týkala. Brala to veľmi ťažko, vnímala to ako provokáciu.

Novú prácu si našla až vďaka odovzdávaniu Bielych vrán. Z Ministerstva práce však po roku a pol odišla. Nepáčilo sa jej, že po zmene vlády sa mesiace nepracovalo.

Celá kauza išla, žiaľ, do stratena. Škola aj vďaka verejnému tlaku síce zmenila spôsob prijímania študentov, za podozrivé prijímačky však nikoho nepotrestala. Nepomohla ani kontrola Ministerstva školstva a bezzubá bola aj polícia — na zneužitie právomoci verejného činiteľa údajne chýbala snaha niekoho zvýhodniť. „Zvýhodnení“ študenti tak mohli pokojne doštudovať a v roku 2014 získali magisterský titul.

„Všetci, ktorí robíme na miestach, kde vieme nejakú pravdu, ktorá by sa nemala dostať na verejnosť, by sme ju mali povedať. A štát by nás mal chrániť.“

Zuzana Melicherčíková stále chodí po súdoch. Žiada ospravedlnenie za ohováranie na webe, ktoré škaredo zasiahlo do jej rodinného života. Smutným paradoxom je, že v oboch prípadoch vedú stopy k ľuďom z vedenia Právnickej fakulty.

2011

Marta Lauková

Dokument *Nemoc tretej moci* o alarmujúcom stave slovenskej justície končí mrazivou scénou. Dcéra sudkyne Marty Laukovej sa predsedníčky súdu pýta, prečo aj po smrti jej mamy trvala na tom, že jej práceneschopnosť bola účelová.

Marta Lauková bola sudkyňou bratislavského okresného súdu. Na jar 2009 rozhodovala o tom, či člen prevádzzačského gangu ostane za mrežami. Krátko predtým pristál na jej stole lístoček od predsedníčky súdu. Stálo na ňom: „CH. — PREPUSTIŤ? AK SA DÁ!!!“.

Lauková lístoček ignorovala a muža nechala vo väzení. Na súde sa jej zrazu začali diať divné veci, ktoré zavaňali šikanou. Vedenie jej neustále vytýkalo nedostatky, kontrolovalo príchody, účelovo menilo rozvrh práce. A hoci sa špecializovala na trestné právo, poslalo ju riešiť občianske spory.

V septembri 2009 Lauková podala trestné oznámenie za ovplyvňovanie pri rozhodovaní. Celá kauza a atmosféra na súde sa podpísali na jej podlomenom zdraví. Po viacerých krátkodobých PN-kách ostala dlhodobo práceneschopná.

Hoci Laukovej zdravotné problémy boli zrejme, na návrh novej predsedníčky súdu jej Súdna rada zastavila príplatky k nemocenským dávkam. Vraj pre účelovú práceneschopnosť, čo sa jej veľmi dotklo. Rada rozhodla bez nej, nezaujímal ju ani lekárske správy.

V lete 2010 sa stav sudkyne Laukovej výrazne zhoršil. Po zástave srdca ostala v kóme a začiatkom septembra zomrela.

Pár dní po jej smrti Súdna rada svoje rozhodnutie, ktorým Laukovej stopla nemocenské príplatky, zrušila. Polícia na jeseň zastavila trestné stíhanie za ovplyvňovanie. Údajne nešlo o trestný čin. Spomínaný lístok bol vraj len poznámkou, ktorú bývalá predsedníčka súdu zabudla v spise.

Marta Lauková podpísala vyhlásenie sudcov *Päť viet* a patrila k signatárom nezávislej sudcovskej iniciatívy *Za otvorenú justíciu*.

„Nikdy nezabudneme na to, ako statočne sa sudkyňa Marta Lauková zachovala a ako sa justícia zachovala k nej. Aj jej statočnosť nás zaväzuje nahlas hovoriť o pomeroch v justícii a snažiť sa o ich zmenu.“

EUDMILA BABJAKOVÁ — SUDKYŇA

Marta Lauková je už trefou sudcovskou bielou vranou. Ocenená bola za odvahu pri presadzovaní sudcovskej nezávislosti napriek politickému tlaku a šikanovaniu. Ocenenie za ňu prevzala jej dcéra Zuzana Lauková, ktorá sa naďalej domáha spravodlivosti a bojuje za česť svojej mamy.

Rozhovor so Zuzanou Laukovou (dcéra Marty Laukovej)

Erika Lakatošová

Len niekoľko metrov od ukrajinských hraníc, v malej dedinke Ruská, si starosta „mýlil“ verejné peniaze s vlastnými. Keď sa účtovníčka obce Erika Lakatošová pozrela na výpisy z banky, našla dieru za dierou. Starosta vyberal s bankomatovou kartou obce státisíce korún bez toho, aby ukázal, kde skončili.

Koncom roka 2008 ho poslanci vyzvali, aby financie vrátil. Neurobil tak, hoci uznal, že je obci peniaze dlžný. Vyše 400 tisíc neskôr doniesol v hotovosti, podľa Lakatošovej však „nakupovať za verejné“ neprestal. S pár ďalšími poslancami preto podala na starostu trestné oznámenie. Kontrolórka potvrdila, že starosta dlhuje obci viac ako 6 tisíc eur, polícia však spreneveru nevidela.

Vo februári 2010 starosta vyhodil Eriku Lakatošovú z hodiny na hodinu. Do 15 minút si mala zbaliť veci a odísť. Vnímala to ako pomstu, obrátila sa preto na súd.

V regióne s vysokou nezamestnanosťou, kde strata roboty znamená existenčné riziko, ostala 2 roky bez práce. Za svoj odvážny postoj a šetrenie obecných peňazí sa veľa vďaka nedočkala. Niektorým obyva-

teľom Ruskej sa nepáčiľo, že dedina je pre jej „bonzovanie“ pretriasaná v médiách.

„Myslela som si, že spravodlivosť na Slovensku neexistuje, ale pomaličky sa presviedčam o opaku.“

Starosta takmer rok odmietal Lakatošovú vymenovať za poslankyňu. Tvrdil, že keďže sa súdi o neplatnosť výpovede, je stále zamestnankyňou obce a nemôže byť aj poslankyňou. Pomohla až prokuratúra.

Presne tri roky po vyhadzove súd rozhodol, že starosta Lakatošovú prepustil protizákonne. Verdikt ho v úrade už nezastihol - občania ho

pár mesiacov predtým vyhnali z kresla v referende. Údajne pre zlé hospodárenie. Do funkcie neskôr zvolili Eriku Lakatošovou.

Ivan Cehelský

Dôchodcu Ivana Cehelského zobudil v júni 2010 hrôzostrašný telefonát. Drevenica na Zamagurí, ktorú s manželkou dlhé roky svojpomocne stavali, bola v plameňoch. Celoživotné úspory, spomienky aj sny o pokojnom útočisku na starobu pohltil oheň. Znalecký posudok navyše ukázal, že chalupu niekto podpálil úmyselne.

Ivan Cehelský mal ako bývalý pracovník okresného úradu životného prostredia celý život blízko k lesu a zvieratám. Keď sa „na staré kolená“ zaujímal o masívny výrub stromov v Považskej Bystrici, zistil, že úradníci riešia oveľa väčší problém.

„Krajina by sa mala odovzdávať z jednej generácie na druhú. Dnes sa to však úplne potiera. Akoby sme si chceli všetko užiť iba my a po nás potopa. Tak to však nejde.“

V chránenej oblasti Strážovských vrchov postavil miestny podnikateľ obrovskú zvernicu. Ohraničoval ju 17,5 km dlhý plot, ktorý bránil prirodzenému pohybu zveri naprieč regiónmi. Špeciálne povolenie ne-

bolo potrebné, ohrada vraj vyrástla po častiach. Zakaždým ako drobná stavba.

Keď sa Ivan Cehelský obrátil na Slovenskú inšpekciu životného prostredia a prokuratúru, začali sa mu diať čudné veci. Nieкто mu roztlákol okná, neskôr zhorelo auto jeho syna. Na webe ho zase škaredo ohovorili. Mal brať úplatky a vraj je pedofil.

Najväčšia rana však prišla v osudnú júnovú noc, kedy ktosi zapálil jeho milovanú drevenicu. Ivan Cehelský si je istý, že útok bol pomstou. Za všetkým podľa neho stojí rovnaký človek, ktorý má prsty aj v zvernici a výrube lesa v Považskej. Polícia, žiaľ, podpaľača dodnes nenašla.

Útoky, 70-ka na krku, ani vážna choroba manželky Ivana Cehelského nezlomili a drevenicu začal stavať odznova. Na zhorenisku tak vyrastá nová chalupa.

Ruku k dielu priložili aj biela vrana Zuzana Melicherčíková a dcéra bielej vrany Marty Laukovej Zuzana. Rozbehli zbierku, do ktorej ľudia za 2 roky prispeli vyše 4 300 eurami. Okrem toho samy chodili na drevenicu pomáhať a naverbovali aj ďalších dobrovoľníkov.

Rozhovor s Ivanom Cehelským

Zbierka na obnovu podpálenej drevenice

SMUTNÝ ZNAK BIELOVRANOVSTVA

Za roky, počas ktorých spolupracujem s priateľmi z Aliancie Fair-play a VIA IURIS pri výbere kandidátov na ocenenie, sa samovoľne vytvorilo niečo ako modelový prípad bielej vrany. Má niekoľko charakteristických znakov.

Prvým je, že organizácia či inštitúcia, ktorej činnosť je definovaná zákonmi a inými predpismi, „zlyháva“ vo svojej podstate. Úvodzovky sú tam preto, že nejde o zlyhanie náhodné, mimovoľné či inak nezavinené. Nie je to žiadna nehoda, aké sa stávajú na cestách. Ide o to, že organizácia alebo inštitúcia nekoná tak, ako by mala, a deje sa to preto, lebo na zlyhaní má záujem konkrétna skupina alebo vplyvný jednotlivec. Takže typický príbeh slovenskej bielej vrany sa začína systémovým zlyhaním inštitúcie.

Druhým znakom je, že sa nájde človek, ktorý to, ako funguje, či presnejšie nefunguje organizácia, pre ktorú pracuje, považuje aj za svoju osobnú vec. A urobí, čo je v jeho silách, aby na systémovú poruchu upozornil. V normálne fungujúcej spoločnosti by to zväčša stačilo na nápravu. U nás nestačí.

Tretí znak vyplýva z logiky vecí — namiesto toho, aby organizácia a inštitúcia urobila nápravu, v čom zlyhala, „napráva“ človeka, ktorý presadzuje verejný záujem tak, ako zodpovední pracovníci inštitúcie presadzujú svoj vlastný. Občas, keď hovoríme o kandidátoch na ocenenie, máme niekedy pocit, že to ešte nie je celkom naša biela vrana, lebo kandidát — nejakým šťastným riadením osudu — neprešiel osobným martýriom. Pripomína to trochu hagiografiu, príbehy svätých. Nestačí, že konáte dobro v rámci svojho presvedčenia, ešte je nevyhnutné, aby ste boli mučeníkom za svoju „vieru“.

Do ďalších rokov si preto úpenlivo želám, aby tretí znak bielovranovstva nebol podmienkou sine qua non — takou, bez splnenia ktorej nemožno ocenenie udeliť. Kiežby sme mohli dávať ceny už „len“ za to, že slušní, poctiví a zodpovední ľudia sa pokúsia napraviť to, čo nepoctiví a neslušní úmyselne kazia. Nech už nik nie je za to, že sa usiluje o verejné blaho, postihovaný a prenasledovaný ako čierna ovca.

Bertold Brecht mal pravdu. Beda národu, ktorý nemá hrdinov. A ešte väčšia beda tomu, ktorý hrdinov potrebuje.

Marián Leško

novinár a komentátor; člen Rady Bielej vrany

2012

Simona Rudavská

Simona Rudavská sa pred pár rokmi ocitla v koži policajného agenta – nebola však policajtkou v prestrojení, ale sekčnou šéfkou na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny. A nepomáhala usvedčiť vrahov či pašerákov, ale korupčníkov.

V roku 2010 ju jeden z kolegov presviedčal, aby do novely zákona o II. dôchodkovom pilieri prepašovala konkrétne zmeny. Ťažiť z nich mali dôchodkové správčovské spoločnosti. Spomínal „odmenu“ najmenej 20 tisíc eur a odovzdal jej poukaz do luxusného hotela vo Vysokých Tatrách. Rudavská sa preto obrátila na políciu a vyše pol roka bola v role agentky. Musela byť stále v strehu a žiť pod obrovským psychickým tlakom. Obeta, ktorú si pre obranu verejného záujmu vyberie málokto.

Krátko predtým, ako mala na súde vypovedať ako korunný svedok, dostala Rudavská výpoveď. Korupčný kolega dostal od sudcu podmienku, pokutu a zákaz pracovať pre štát na štyri roky. Nakoniec obišiel s miernejším trestom, ukrojila mu z neho prezidentská amnestia.

Zapojenie finančnej skupiny, ktorá podľa ministra vnútra stála za celou kauzou, sa vyšetrovateľom preukázať nepodarilo. Vraj z dôvodu

vyzradenia sledovacej akcie. Podľa medializovaných informácií vypočúvali na súde ľudí blízkych J&T. Tá však odmietla, že by mala s kauzou čokoľvek spoločné.

„Tieto veci sa nijakým iným spôsobom nedajú vyšetriť. Je to jediná cesta.“

Minister práce po tlaku médií rozhodol, že miesto pre Rudavskú sa predsa len nájde. Od augusta 2012 pracuje ako referentka.

Jozef Žatko

„Urazený policajt“. Tak Jozefa Žatka nazvalo Ministerstvo vnútra potom, čo upozornil na kšeftovanie s benzínom na Úrade pre ochranu ústavných činiteľov.

Na Úrade bol takmer 20 rokov, 10 rokov vozil a chránil politikov a diplomatov. Všimol si, že niektorí kolegovia vykazujú maximálnu povolenú spotrebu benzínu a nafty — bez ohľadu na štýl jazdy a reálne čísla. „Ušetrené“ tak mohli predávať načierno. Nadriadení si s tým ťažkú hlavu nerobili. Vodičom vraj len vysvetlili, ako to robiť menej nápadne.

Jozef Žatko sa v marci 2010 obrátil na inšpekciu a prokuratúru a celú vec medializoval. Upozorňoval aj na podvody pri previerkach služobných vodičov. Ministerstvo vnútra ho nešetrilo. Vraj sa „mstí a prská ničím nepodložené dezinformácie a invectívy“ a „poškodzuje dobré meno Úradu“. Nadriadení zobrali Žatkovi vstupnú kartu a „zavreli“ ho do kancelárie. Nasledujúci polrok nedostával robotu, hral pingpong o stenu. Chrbtom sa mu otočila aj väčšina kolegov.

Nadriadení sa ho tak podľa neho snažili odstrániť od ďalších dôkazov a donútiť ho, aby rezignoval. V priebehu pár mesiacov mal na krku

4 čudné disciplinárne stíhania a plat mu padol na polovicu. Žatko mal navyše podozrenie, že sa ktosi za zvláštnych okolností dostal do jeho služobnej skrinky a bytu.

Po zmene vedenia boli dve disciplinárky voči Žatkovi zastavené. Kanceláriu tak mohol zase vymeniť za terén, vrátili mu aj plat.

Podľa polície nešlo pri vykazovaní benzínu a nafty o trestný čin. Interné predpisy však porušené boli. Aj na základe Žatkových upozornení tak Úrad prijal viaceré zmeny. Mesačná spotreba zrazu klesla o 30 tisíc litrov.

Jozef Žatko dal v polovici roku 2011 výpoveď. Zdalo sa mu, že výmena riaditeľov nestačí. Chcel zmenu systému. Na nekalosti mal „šťastie“

aj neskôr. Ako futbalový rozhodca verejne upozornil na podplácanie a kupovanie zápasov.

Marcel Strýko

Marcel Strýko bol košický undergroundový filozof, básnik, výtvarník a hudobník. Ako slobodný človek a významný predstaviteľ neoficiálnej kultúry bol trŕňom v oku normalizačného komunistického režimu. Pre svoju „protištátnu“ činnosť žil pod neustálym dohľadom Štátnej bezpečnosti. Absolvoval neuveriteľných 282 výsluchov. ŠtB mu dokonca hrozila odobratím malého syna.

Od roku 1978 sa podieľal na vydávaní samizdatového literárneho zborníka Trinásta komnata. V rovnakom čase spoluzaložil avantgardnú hudobnú skupinu The Nace (neskôr premenovanú na Lesní speváci). Od začiatku 80-tych rokov pravidelne chodieval na bytové semináre filozofov Egona Bondyho, Františka Balabána a Milana Machovca. Prednášky a výstavy organizoval tiež doma v Košiciach. Okrem toho intenzívne tvoril a pomáhal rozširovať samizdatové diela.

Napriek tomu, že žil na východnom Slovensku, stretával sa najmä s pražským disentom a undergroundom. V roku 1987 sa zúčastnil fóra Charty 77. Následne odišiel z práce technika v Československej televízii v Košiciach a skončil ako traťový robotník na železnici. Jeho texty, eseje

a poézia sa z času na čas objavili v niektorom zo samizdatov, väčšinu svojich textov však uverejňoval sám. V náklade pár kusov, pre úzky okruh priateľov.

*„Podľa Marcela bolo slovo moc odvodené od slova
môcť — pomáhať ľuďom, spravovať veci.“*

ERIKA STRÝKOVÁ — MANŽELKA

Do Nežnej revolúcie sa zapojil hneď od začiatku. Stal sa spoluza-kladateľom Občianskeho fóra v Košiciach, neskôr bol členom predsedníctva Verejnosti proti násiliu. Chvíľu bol aj poslancom prvého slobodného slovenského parlamentu. Veľkú hrozbu videl najmä v rastúcom nacionalizme a antisemitizme. Výrazne vystupoval proti rozdeleniu Česko-Slovenska a ako jeden z prvých odhalil mocenské chute Vladimíra Mečiara.

*„Marcel Strýko bol celý čas poctivý a čestný človek. Politi-
ka ho nezmenila ani o piad.“*

FEDOR GÁL — BÝVALÝ POLITIK A SOCIOLOG

Neskôr upadol do depresie — bol frustrovaný a sklamaný z toho, akým smerom sa spoločnosť vyvíjala. V roku 1994 bol fyzicky napadnutý a dobytý. Vraj so slovami: „To máš od Mečiara“.

Zomrel sám vo svojom byte v Košiciach niekedy medzi 3. a 5. decembrom 1994. Nemal ani 40 rokov.

Marcel Strýko

2013

Oto Žarnay

Oto Žarnay je v súčasnosti asi najznámejším slovenským učiteľom. A to napriek tomu, že za katedrou nestál už takmer 2 roky. Prišiel totiž o miesto po tom, ako upozornil na podozrivé sumy, ktoré škola pravidelne posielala externej právničke.

Do mája 2013 učil Žarnay slovenčinu na Obchodnej akadémii Polárna v Košiciach. Pri kontrole faktúr si všimol, že škola pravidelne platila viac ako 500 € akejsi právničke. Mnohí učitelia pritom dostávali iba základný plat. Žarnay navyše zistil, že právnička bola kedysi v rovnakej firme ako krajský šéf školstva.

„Cesta k hrdinstvu nevedie cez veľkolepé či navonok obdivuhodné činy, ale cez tie najnenápadnejšie skutky, ktoré si človek ani neuvedomuje.“

Ako predseda Rady školy si vysvetlenie pýtal od riaditeľa. To ho neuspokojilo, obrátil sa preto na zriaďovateľa školy — košickú župu. O pár mesiacov neskôr dostal po 17-tich rokoch učiteľovania výpoveď. Vraj

bol zrazu nadbytočný. Podľa riaditeľa mala škola menej žiakov, preto škrtal miesta.

Žarnay bol presvedčený, že vyhadzov súvisel s jeho kritikou plytvania. Vraví, že mu viackrát dohovárali, aby nekazil dobré meno Obchodnej akadémie. Odísť musel aj jediný kolega, ktorý sa ho zastal. Ostatní vraj mali strach.

Žarnay sa proti výpovedi bráni na súde. Pre mrhanie školských peňazí sa zase obrátil na políciu. Tá však odmietla začať trestné stíhanie. Nepochodil ani u premiéra Fica, ktorý ľudí vyzýval, aby problémy s korupciou hlásili priamo jemu.

Žarnayovi dal za pravdu hlavný kontrolór VUC-ky, ktorý potvrdil šafárenie. Škola neefektívne použila 12 tisíc eur na externého právnika. Samosprávny kraj zodpovednosť nevyvodil, školám však nariadil využívať právnikov župy.

Žarnay si novú robotu našiel až po viac ako roku. Dovedy žil z minima. S jeho „povesťou“ je podľa neho veľmi ťažké nájsť si v Košiciach prácu v školstve. Učenie vníma ako svoju srdcovku a verí, že sa k nemu raz vráti.

Vladimír Crmoman

Vladimír Crmoman je učiteľom hudobnej výchovy a umenia na jednej z bratislavských stredných škôl. „Po zvonení“ je viceprezidentom Slovenskej komory učiteľov a jedným z lídrov iniciatívy *Peniaze do škôl*. Tá sa snaží ukázať, že financií je v školstve dosť, stačí prestať plytvať.

Crmoman vytiahol na svetlo viacero podivností v autoparku rezortu školstva. Odhalil, že ministerstvo zaplatilo v roku 2012 za servis auta vyše 11 000 €. Na prehliadku po 465 000 km ho zase poslali dvakrát. Nesedeli ani počty kilometrov. Navyše, v aute vymenili viac oleja, ako sa do neho zmestí. Crmoman všetky faktúry a objednávky posunul médiám a spoločne tlačili na zodpovedných.

„Vzdať to a celé to nechať tak, je úplná sebadeštrukcia.
To potom skolabuje celé školstvo.“

Ministerstvo sa neskôr priznalo k „závažným zisteniam“ a prepustilo dvoch ľudí. Crmomanovi to nestačilo. Obrátil sa na políciu, ktorá ho však po pár mesiacoch zastavila. Vraj nešlo o trestný čin.

Keď sa médiá nevedeli dostať k výsledkom auditu na ministerstve školstva, Crmoman využil infozákon a novinárom ho poslal sám. Kontrolóri našli predražený nákup kvetov, alkoholu, aj drahé ubytovanie. Na mnohé z týchto káuz upozorňovali jeho kolegovia.

Ako jeden z prvých sa verejne postavil za vyhodeného učiteľa Ota Žarnaya. Koncom júna 2013 rozbehol na jeho podporu petíciu, ktorá žiadala prešetriť postup školy.

Na Crmomana sa obracia veľa ľudí zo školstva s prosbami o radu. Do niektorých káuz sa púšťa sám, v iných sa snaží ľudí nasmerovať inam alebo vec medializovať. Spolu s kolegami navrhli, aby mali učitelia vlastného ombudsmana.

Črmoman spolu s Komorou učiteľov prednedávnom spustili projekt *Zber strachu*, ktorý mapuje porušovanie zákonov a šikanu v školstve.

Rozhovor s Vladimírom Črmomanom

Mariana Vavrová

Mariana Vavrová pracovala na ústredí Sociálnej poisťovne ako právnička. V roku 2013 sa postavila proti vnútornému nariadeniu, ktoré hovorilo, ako sa bývalým policajtom a vojakom vyplácajú dôchodky. Po pohľade do zákona mala totiž dojem, že nariadenie sa doň vojde len ťažko.

Sociálna poisťovňa v tom čase prehrala na Najvyššom súde viacero prípadov. V súlade so zákonom totiž odmietala platiť starobné dôchodky policajtom a vojakom, ktorí po odchode do civilu odpracovali menej ako 15 rokov. Tí teda dostávali len výsluhový dôchodok. Súdu sa to v niektorých prípadoch zdalo diskriminačné a tak jej prikázal, ako ich vyriešiť.

Sociálna poisťovňa následne prijala metodické usmernenie. Zamestnancov v ňom poučila, aby starobné dôchodky dávali policajtom a vojakom, aj keď mimo službu odrobili menej ako 15 rokov. Postup bol však v rozpore s textom zákona. Sociálna poisťovňa vraj navyše vôbec nevedela, koľkých ľudí sa zmena dotkne a ako to pocíti štátna kasa.

Mariane Vavrovej sa kontroverzné nariadenie nepáčilo. Zdalo sa jej, že Sociálna poisťovňa prekračuje svoje právomoci. U nadriadených však nepochodila, jej pripomienky vraj označili za bezpredmetné. Pripravila preto internú petíciu, ktorú podpísalo 85 pracovníkov a obrátila sa tiež na odbory. Riešenia sa však nedočkali. Namiesto toho dostali spolu s kolegyňou výpoveď. Údajne z dôvodu organizačných zmien. „Dusno“ vraj malo aj niekoľko ďalších ľudí.

„Rozumný zamestnávateľ by mal takúto iniciatívu privítať, a nie svojich zamestnancov postihovať.“

Po medializácii kauzy šéf Sociálnej poisťovne odhadol, že priznanie „druhého“ dôchodku by sa mohlo týkať až 18 tisíc policajtov, vojakov či hasičov. Stálo by až 80 miliónov eur. Proti vyplácaniu sa neskôr postavili ministri vnútra aj financií. Minister práce nariadil v Sociálnej poisťovni štátny dozor.

Katarína Šimončíčová

Katarína Šimončíčová je ochranárka a aktivistka, ktorá sa s obrovskou energiou venuje záchrane stromov. Napriek útoku aj prehrám to robí už desaťročia. Mnohí ju preto volajú „strombudsmanka“.

Kataríne Šimončíčovej sa stali osudné tri päťky — 5. 5. 1982 o piatej poobede prišla na stretnutie s ochranármi, a to jej zmenilo život. Keď počula, že sa majú rúbať stromy, zvolala, že sa k nim priviaže. Zo spontánneho nápadu zišlo, nadšenie pre prírodu sa však stalo jej poslaním. Cez deň pracovala v Elektrotechnickom ústave SAV, voľný čas venovala záchrane dreveníc, pamiatok a ochrane stromov.

„Bola som nútená čítať Stavebný zákon a Správny poriadok a zistila som, že je to vynikajúce čítanie. Na dovolenku som si zabudla zobrať plavky, ale zákony som mala.“

Počas Nežnej revolúcie pomáhala Šimončíčová v sídle Verejnosti proti násiliu dvíhať telefóny, rozprávať sa s občanmi a komunikovať so svetom. Už vyše 15 rokov stojí na čele Mestského výboru Slovenského

zväzu ochrancov prírody a krajiny v Bratislave. Napriek dôchodkovému veku ročne absolvuje stovky výrubových konaní po celom Slovensku. Na 1 víťazstvo často pripadá aj 50 prehíer, hovorí však, že nie je dôležité číslo, ale každý zachránený strom.

Katarínu Šimončíčovú poznajú mnohí developeri aj poslanci ako tvrdohlavú oponentku. Bojuje za to, aby o meste rozhodovali občania, nie investori. Okrem výrubu stromov brojí aj proti nevýhodným predajom pozemkov, čachrom v územných plánoch či čiernym stavbám. Spolu s ochranármi z iniciatívy *Bratislava otvorene* sa venovala napríklad kauzám PKO, Starý most či záchrane Cvernovky. V minuloročných komunálnych voľbách ju ľudia zvolili za mestskú poslankyňu.

Počas dlhoročnej ochrany stromov viackrát zažila zastrašovanie aj snahy o podplácanie. Pred pár rokmi ju počas výrubového konania napadol majiteľ pozemku. Stromy sú jej srdcovkou, nikdy preto neustúpila.

„Katka dokáže tvrdo a neúnavne vystupovať proti protivníkom, ktorí sú kvalifikovaní a sebavedomí, a ktorí na svojich oponentov niekedy pozerajú ako na škodlivý hmyz, ktorý zbytočne marí ich veľkorysé plány.“

EUGEN GINDL — NOVINÁR A SCENÁRISTA

KEĎ SÚ LEN DVE MOŽNOSTI — ZÁSADY DODRŽAŤ, ALEBO NIE

Nestáva sa často, aby sme boli postavení pred voľbu, pred ktorou sa nedá ujsť. O čo sú takéto okamihy zriedkavejšie, o to významnejšie sú pre náš budúci osud.

Pribúdajúci vek má výhodu pribúdajúcej pamäti a ja sa tak môžem znovu a znovu čudovať, prečo sa vzorce ľudského správania nemenia. A prečo sa ľudia v kritických situáciách správajú rovnako v diktatúre aj v demokracii. A prečo majú na obhajobu svojich rozhodnutí aj tie isté argumenty.

Niekedy mám pocit, že slovenská spoločnosť (a nielen ona) trpí kolektívnym Alzheimerom, vinou ktorého si nepamätá, že existuje železná logika príčiny a následku. Mám na mysli napríklad to, že keď raz porušíte zásady, ktoré ste si kedysi vy sami stanovili, práve ste vykročili na cestu ich ďalšieho porušovania — a na jej konci vám z nich už nezostane nič. Hovorí sa tomu úpadok charakteru.

A mám na mysli to, že viackrát za život príde okamih, keď ste vystavení voľbe, z ktorej niet úniku: buď sa rozhodnete svoje zásady dodržať, alebo nie. A spravidla ide v takej situácii o vašu vnútornú slobodu

a dôstojnosť. A či chcete, alebo nie, spravidla ide aj o osud slovenskej spoločnosti.

Poznám naspamäť všetky argumenty, ktoré obhajujú porušenie zásad, rovnako ako tie, čo obhajujú trvanie na nich. Bol som totiž viackrát v živote svedkom situácií, v ktorých o tieto zásady išlo. Po roku 1968 stál prakticky každý obyvateľ tejto krajiny pred voľbou, pred ktorú ho postavil režim Gustáva Husáka — a často opakované. Neskôr stál opäť pred voľbou, pred ktorú ho postavil Vladimír Mečiar.

Každý ľudský príbeh je iný, ale argumenty sa opakujú a na obhajobu porušenia zásad znejú asi takto:

Som vnútorne taký silný, že žiadna moc ma nezlomí, a preto si môžem dovoliť svoje vlastné zásady porušiť v mene vyšších cieľov, ktoré sledujem.

Som taký bezvýznamný, že je zbytočné si nahovárať, že trvaním na svojich zásadách niečo zmením, preto je ich porušenie bezvýznamným aktom, ktorý si nikto — ani ja sám — nevšímne.

V opačnom prípade znejú argumenty asi takto:

Porušenie mojich zásad ma oslabí natoľko, že nebudem schopný vzdorovať moci a stratím tak schopnosť konať v mene vyšších cieľov, ktoré považujem za dôležité.

Som možno bezvýznamný, ale zásady, ktoré som si stanovil, významné sú, a preto ich nemôžem porušiť. Aj bezvýznamní ľudia nesú svojimi činmi zodpovednosť za to, či ľudská dôstojnosť a sloboda prežijú moc, ktorá sa ich pokúša zničiť.

Mal by som sa čudovať, že napriek pribúdajúcemu veku som sa ešte nenaučil uhádnuť, kto si aký z týchto vzorcov správania a argumentov na jeho obhajobu zvolí. Ale nečudujem sa. Sociológovia zatiaľ bezvý-

sledne pátrajú po kľúčí, podľa ktorého sa ľudia rozhodujú v kritických situáciách. Prečo niektorí dajú prednosť svojej vlastnej dôstojnosti a slobode aj za veľmi vysokú cenu, a iní nie.

Okamihov, keď sme vystavení voľbe, z ktorej niet úniku, nebýva v živote až tak veľa, ale sú absolútne kľúčové pre náš budúci osud. A často bývajú kľúčové aj pre osud celej spoločnosti.

Je hlboký omyl myslieť si, že po konci Mečiarovho režimu už nie sme takýmto voľbám vystavení. A najväčší omyl je myslieť si, že my sami sme bezvýznamní, preto na našej voľbe nezáleží, alebo že sme, naopak, takí významní a silní, že môžeme túto voľbu odmietnuť. Je to omyl, ktorý sa volá sebaklam.

Martin M. Šimečka

novinár a spisovateľ; člen Rady Bielej vrany

Text vyšiel pôvodne v Denníku N a bol krátený.

2014

Ľubica Lapinová

Ľubica Lapinová bola kontrolórkou v Národnom lesníckom centre vo Zvolene. Osudným sa jej stalo verejné obstarávanie za viac ako pol milióna eur v známej kauze Forestportal. Ani nevedela ako a 32 rokov práce bolo zrazu fuč.

Keď Lapinová v roku 2010 preverovala obstarávanie, narazila na vážne porušenia zákona. Ešte počas kontroly sa však dostala do zvláštnej situácie. Staré vedenie padlo a jej novým šéfom sa stal predseda výberovej komisie z kontrolovaného obstarávania.

„Meniť výsledky kontroly na príkaz len preto, že sa to niekomu nezdá? Tak to nie!“

Lapinová dostala od nového šéfa novú náplň práce. Ako kontrolórka mala skenovať zmluvy, čo výrazne spomaľovalo jej ďalšiu kontrolnú činnosť. Neskôr od nej riaditeľ chcel, aby zistenia z kontroly polmiliónového obstarávania upravila. Odmietla. Prerobila len formálne nedostatky, na porušení zákona však trvala.

Členovia výberovej komisie dostali iba formálne testy a dokonca si kariérne polepšili. Disciplinárne konanie voči predsedovi, ktorý bol jej novým riaditeľom, bolo zastavené. Ona sama dostala začiatkom roka 2012 výpoveď. Napriek tomu, že bola jedinou kontrolórkou, bola údajne nadbytočná.

Pred núteným odchodom z Lesníckeho centra chcela Lapinová dokončiť ďalšiu kontrolu. Keďže bola na PN-ke, vzala si niektoré dokumenty domov, za čo sa dočkala trestných oznámení zo strany Centra. To však odmietalo návrhy na riadne prevzatie dokumentov.

Svoje zistenia Ľubica Lapinová zaslala Správe finančnej kontroly, ktorá mnohé z jej nálezov potvrdila. Podnet podala aj na Naj-

vyšší kontrolný úrad, Ministerstvo pôdohospodárstva, Úrad vlády aj poslancom.

Prepustená kontrolórka bojuje aj o to, aby získala späť svoju prácu. Na súde predbežne vyhrala, no Národné lesnícke centrum sa môže ešte odvolať. Lapinová žije v regióne s vysokou nezamestnanosťou, kde je s robotou problém. Na výsledok sporu čaká bez práce, dostáva iba dávky v hmotnej núdzi.

Koncom novembra 2014 prijala ako biela vrana pozvanie do prezidentského paláca, kde sa stretla s prezidentom SR Andrejom Kiskom.

Zuzana Pechočiaková

V príbehu Zuzany Pechočiakovej hrá dominantnú úlohu biela farba. Ako lekárka v bielom plášti bola za odvahu brániť práva malého pacienta ocenená Bielou vranou. Navyše, v prípade išlo o bielenie zdravotnej dokumentácie.

Zuzana Pechočiaková je detskou reumatologičkou vo Fakultnej nemocnici v Nitre. V roku 2013 upozornila riaditeľa, že v karte jej pacienta niekto zabilil podstatnú časť. „Zmizol“ zápis, že malý Miško pri predchádzajúcej hospitalizácii v nitrianskej nemocnici zle znášal antibiotiká. Zistili to až v Bratislave, keď mu zlyhali obličky. Keď sa situácia v nemocnici stala neúnosnou, Pechočiaková sa spolu s kolegami obrátila na ministerstvo a médiá.

„Keby som bola zostala sama, bez podpory, možnože by ma tá mašinéria zhltila.“

Šéf nemocnice ako aj rezort zdravotníctva bielenie karty popierali. Pechočiaková vraj nehovorila pravdu. Následne sa jej začali diať čud-

né veci, ktoré sa ponášali na zastrašovanie. Napriek 20-ročnej praxi ju vedenie preradilo z oddelenia do príjmovej ambulancie, kde robievajú začínajúci lekári. Vzali jej pracovné ohodnotenie, vymenili zámok na lekárskej izbe a zakázali o všetkom hovoriť. Okresali jej tiež ordinačné hodiny, na čo doplácali v prvom rade pacienti.

Pechočiakovej sa zastala Slovenská lekárska komora, Lekárske odbovové združenie aj rodičia chlapčeka. Pod tlakom médií poslalo ministerstvo do nemocnice kontrolu. Tá zistila porušenie zákona. Prednostka detskej kliniky, ktorá kartu bielila, bola odvolaná. Riaditeľa nemocnice však ministerka podržala. Tvrdil, že dostal klamlivé informácie.

Zuzana Pechočiaková sa mohla neskôr vrátiť na oddelenie, dodnes sa jej však zodpovední neospravedlnili. Koncom novembra 2014 bola ako biela vrana pozvaná do prezidentského paláca, kde sa stretla s prezidentom SR Andrejom Kiskom.

Oleg Pastier

Oleg Pastier je vydavateľom, básnikom, prozaikom aj rozhlasovým publicistom. Pred rokom 1989 bol jednou z kľúčových postáv kultúrneho občianskeho samizdatu.

V puberte zažil, ako tanky „spriatelenej“ Varšavskej zmluvy ukradli ľuďom budúcnosť. Videl, ako tí istí, ktorí počas Pražskej jari vítali zmeny, neskôr obracali kabáty.

„Život Olega Pastiera je v slovenskej kultúre a občianskej spoločnosti výnimočným príbehom človeka, ktorý sa pre niečo rozhodol a za žiadnych okolností neuhol ani o krok.“

MARTIN M. ŠIMEČKA — NOVINÁR A SPISOVATEĽ

Pastier sa chcel venovať literatúre a vydávať knihy a časopisy. Chcel to však robiť slobodne, podľa svojich predstáv, bez obmedzení a cenzúry. Inak ako v podzemí, skryte pred očami totalitného režimu, to však nešlo. V čase tvrdej normalizácie na konci 70-tych rokov začal vydávať

samizdatový časopis Kontakt a od roku 1987 legendárny Fragment (po zlúčení s časopisom K vychádzal ako Fragment K). Ten vydáva dodnes. Spolu s ďalšími československými samizdatmi sa dokonca dostal do svetového Zoznamu UNESCO Pamäť sveta.

„Keď sa necháte vodiť za nos a manipulovať, keď nahlas nepomenujete lož a manipuláciu, budete s ňou musieť žiť celý život — a možno aj dlhšie. Každý statočný individuálny pokus proti akýmkoľvek nepravostiam je pokusom za nás všetkých.“

Oleg Pastier sa o politiku nezaujímal. Tá sa skôr zaujímal o neho. „Užil“ si výsluchy, domové prehliadky a neustály záujem Štátnej bezpečnosti. V kotolni, kde pracoval ako kurič, tlačil po nociach s kamarátmi ručným cyklostylom časopisy a zakázané knihy. Tatarkove Navrávačky aj Orwellovu Farmu zvierat. Občas im niečo zhabala ŠtB a museli začať odznova.

Po Nežnej revolúcii neprerušene a konzistentne pokračoval v tom, čo robil predtým — chodil do práce a popri tom vydával literatúru, o ktorej si myslel, že má zmysel. V roku 2009 získal Novinársku cenu za rozhlasový cyklus Rodinné striebro o výnimočných osobnostiach a udalostiach slovenskej kultúry. O tri roky neskôr dostal za knihu Za ozvenou tichých hlasov II Cenu Dominika Tatarku.

Oleg Pastier

Fragment - revue pre literatúru, výtvarné umenie, históriu a kritiku

ALIANCIA FAIR-PLAY

Aliancia je nezávislé, nestranné občianske združenie, ktoré od roku 2002 monitoruje verejnú a štátnu správu a pozerá sa politikom na prsty. Zverejňuje prípady zneužitia funkcií a verejných peňazí.

www.fair-play.sk

VIA IURIS

VIA IURIS je občianske združenie, ktoré od roku 1993 pomáha ľuďom obhajovať ich práva a zúčastňovať sa na rozhodovaní o veciach verejných. Prispieva k tomu, aby štátne orgány konali zodpovedne a spolupracuje na reforme slovenského súdnictva.

www.viaiuris.sk

BIELA VRANA 7 ROKOV ODVAHY

Vydala Aliancia Fair-play, o. z.

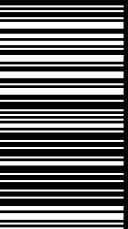
Smrečianska 21, 811 05 Bratislava, tel. +421 220 739 919

v roku 2015 ako svoju 2. publikáciu

Prvé vydanie

fairplay@fair-play.sk

www.fair-play.sk

ISBN 978-80-89790-02-9

Aliancia Fair-play a VIA IURIS už 7 rokov hľadajú odvážnych ľudí, ktorí sa postavili za nás proti moci. Každoročne, na výročie Nežnej revolúcie, im odovzdajú ocenenie Biela vrana, aby okrem častých príkorí zažili aj poďakovanie. Mnohým z laureátov sa snažia naďalej pomáhať a budujú komunitu, ktorá neustále rastie a mení túto krajinu k lepšiemu.

www.bielavrana.sk